

Hans Pauli Strøm, sosiologur:

– Vit eiga nógvan humanan kapital á bók í útlondum

- Skulu vit hava øll, sum eru flutt av landinum heim aftur; mugu vit ikki skriva føroyska arbeiðsmarknaðin niður; men heldur síggja Norðurlond og grannalond annars sum okkara arbeiðsmarknað. Líka so skjótt sum ein spíri er til ein bata koma fólk aftur. Hesi fólkinu eru ikki bert virðismikil, tí tey hava nomið sær ein fôrleika, men tí at tey seta krøv til føroyska arbeiðsmarknaðin og tí, at tey seta kritiskar fingrar á ymiskt, ið ikki er í lagi. Og at seta krøv ger, at nakað batnar. Øvugt mennist einki, sigur Hans Pauli Strøm

TURID KJØLBRO

- Vit kunnu tosa um ein fólkatalsfrøðiligan jarðskjálva, sigur Hans Pauli Strøm, sosiologur á Hagstovu Føroya.

Í hópflytingini, sum var í verstu kreppuárunum, fluttu ikki færr enn 16.-17.000 føroyingar. Til og úr Føroyum. Hetta er triðingurin av fólkatálinum og er í sjálvum sær ótrúligt.

- Hóast hesa stóru reimingina og skelkandi rorsluna í bruttotolum er búsetingarmyndir ógilega stóðugt og nær um tað sama sum áðrenn kreppuna. Hetta sjálfv um ein stóru ójavn hefur verið í umstøðum á ymsu plássunum. Skatta-prosentid í ymsum kommunum hevur ligið á 22-23 %, í øðrum niðri á 16-17%. Samstundis er ógilega stórum munur á arbeiðsplássum. Summa staðni hevur verið óskulalt, aðra staðni nóg mikil av arbeiði. Tað er ótrúligt, at búsetingarmyndir ikki er broytt stórvegis. Niðurstøðan má vera tann, at soleiðis vilja føroyingar buggva, og tað eiga vit at leggja okkum í geyma, nú „arkitektar“ leggja ætlanir um, hvussu Føroyar skulu skipast í framtíðini, sigur Hans Pauli Strøm.

Hann kennir einki dømi aðra staðni frá, ið hevur verið, at ein triðingur av fólkatálinum hevur tikið klæðsekk á ryggini og er fluttur í friðaríð.

- Vit skulu nærur aftur til frískar tilstandir fyrst í öldini fyrri at finna eitt dømi, har so nóg fólk eru flutt. Og tað er annars eitt serdømi í heimssøguni. Hópfráflytingin úr Føroyum hevur tó ikki verið so ring. Munurin er, at vit hava havt skipað viðurskipti, ið gjørdur at nógvir trupulleikar vórðu

loftaðir. Fólk høvdu møguleika at vera mobil uttan at kvetta við alt. Nóg fóru av landinum at arbeiða, meðan familjan var eftir. Longu tá høvdu vit av tradisjon ein víðan arbeiðsmarknað, og tað er ein fyrimunur vit altíð hava havt. Føroyingar hava altíð verið vanir við at fara av landinum, tá ið á stendur.

Nókur fylgja ikki við

At tey sum koma og eru komin heim aftur velja at búseta seg í Havn, sum mangan verður fært fram, er ikki rætt sambært Hans Paula Strøm.

- Til- og fráflyting gongur ofta í stigum og í fyrsta stigi steðga nóg í Havn. Fólka-vøksturin í Havn er als ikki so nóg stór enn hann er fyrri alt landið. Tað er yvirdrivið og skeivt at siga, at Havnin er undir einum ógilegum trysti. Ein av avleiðingum av flytingini kundi verið, at alt búsetingarmyndir við upp og niður og at flest fólk fóru at seta seg buggva í miðstaðar-økinum. Men veruleikin er, at tað er onnur óki í Føroyum, ið vaksa við somu ferð sum Havnin.

- Fara vit tvey ár aftur í tíðina var konsentrasjónin stór rundan um miðstaðar-økið, tá ið tað sunasta av Skálafjørðinum er tikið við. Nú framgongd hevur verið í fólkatálinum í trý ár eru tað bara trý óki í Føroyum, ið ikki fylgja við. Og tey eru Suðuroyggin, Sandoyggjin og Vágoyggjin. Ikki at tala um Fugloyanna og Mykines, ið eru komin niður um kritiska punkt. Fólkatálin minskar stutt og spurningurin er bara um ár, tá plássini eru fólkatóm. Fyri trimum árum síðani var tað teupur í Norðoyggjum, men nú er gongdin vend.

- At politisku myndug-

Ynskið um, hvar vit vilja buggva stingur ótrúliga djúpt í føroyingum. Vit kundu venta, at alt vendi upp og niður eftir kreppuna, og at fólk búsettu seg aðra staðni alt eftir, hvussu umstøðurnar er, men so hevur ikki verið, sigur Hans Pauli Strøm. Mynd: Alvar Haraldsen

leikarnir í høvuðsstaðnum gera hetta til ein trupulleika og siga, at trystið er stórt, er tí, at fólkatálin er so stórt. Sjálfv smár broytingar geva nóg fólk í tali. Veruleikin er, at tað eru bara 2% fólk fleiri í miðstaðarøkinum nú enn í 1989. Og tað er einki at tosa um, sigur Hans Pauli Strøm.

Samferðslan avgerandi

Tað er vanligt, at fólk ferðast ímillum heim og arbeiðspláss. Um nokur broyting kemur í, um eitt stórt arbeiðspláss kemur í miðstaðarøkinum orsakað av eini møgulegari oljuvinnu, fyrri at taka eitt dømi, er bert um tað er samferðsluliga møgulegt, sigur Hans Pauli Strøm.

- Suðuroyingar fara neyvnan at flyta til Havnar av teirri grund. Og júst samferðslan er altavgerandi fyrri, hvussu búsetingarmyndir er. Vit siggja, at orsøkin til, at tað eru nokur óki, ið hava lyndi til at detta burtur ímillum, botnar í samferðslumøguleikum. Hinar Føroyar, sum hanga saman, fylgjast. Kemur eitt hvørt vinnuligt virksemi í tí økinum fer tað at gagna viðkomandi óki og ikki øðrum viðvíkjandi arbeiðsmegi.

- Tað hevur víst seg í Suðuroynni og Sandoynni, at tað hevur ikki verið nóg mikil at fingið gongd í fiskivinnuna aftur. Tað dragar ikki einsamalt ferðina upp á sama stiga sum í teimum økjum, har framgongd er í fólkatálinum.

Samferðslan er avgerandi fyrri um nakað eydnast ella ikki.

Ein iløga

At føroyingar eru so staðbundnir merkir kortini ikki, at teir ikki kunnu stinga av og koma aftur. Flytforið ella mobiliteturin hjá føroyingum hevur langar søguligar røtur.

- Vit høvdu eisini kreppu í 50-unum og tá fluttu fólk í hópatali. Tey árinu arbeiðdu nógvir menn uttanlands ein part av árinum og familjan var verandi heima. Í 60-unum tekur menningin í útlondum dik á seg. Munurin millum viðurskiptini í Føroyum og Danmark gjørdist so stórum, og fráflytingin til Danmarkar var stór óll sektstárin. Samstundis høvdu vit eina menning í Føroyum, hon var bara ov litil. Kvinnufráflytingin var ógileg í 60-unum. Tá ið vit koma til 70-ina siggja vit aftur eina kvika flyting. Í 1972 var oljubreppa og stórt arbeiðsloysi í kjalarvorrinum í Danmark og longu árið eftir er nettóflyting til Føroyar. Hetta sama sœu vit í 90-unum, at fólk flyta beinanvegin kreppan kemur.

- Øll útbýggingin av kvinnuarbeiðsmarknaðinum hendi í 70-unum. Tá byrjaði alt sum hevur við tenastu at gera. Heilsuókið, peningaverðin og undirvísingartovarnir koma, og tí var ein tilflyting gjøgnum øll 70- og 80-ina til Føroya. Móti endanum á 80-unum kom so skredlið. Tey allarfyrru tekini um

eina kreppu komu um árs-skiptið 1988/89, fyrstu til-tøkini at tálma kreppuni komu tá og beinanvegin var ein stór nettofráflyting. Gongdin, sum tá hevði vart í 15 ár koppaði.

- Tá fyrstu tekini koma í 1995, at nú er botnurin náddur og vit hóma eina litla framgongd, kvinkar fólkatálin upp eftir og vit fáa eina tilflyting. Flyting er ein máti, sum fólk hava at laga seg til umstøðurnar. Eru viðurskiptini ikki til vildar flyta føroyingar uttan nakað himpr. Kravið má vera, tá ið politikararnir seta eitt hvørt í verk, at liviumstøðurnar ikki broystast so mikið, at vit fáa hesar reaksjónirnar, sigur Hans Pauli Strøm.

Mugu ikki avbyrgja okkum

Flytingin hevur eisini eina positiva síðu. Fólk vilja ikki vera verandi fyrri ein og hvønn pris, - tey flyta fyrri at liva eitt betri liv.

- Og tað er gott. Eru umstøðurnar ikki til vildar stinga fólk av. Líka so skjótt sum ein spíri er til ein bata koma fólk aftur, sigur Hans Pauli Strøm.

Vit tosa um eina metstóra nettóflyting til Føroya. Vit skulu heilt aftur til 1948 fyrri at finna eitt líknandi dømi. Men vit mugu samstundis staðfesta, at bert ein av hvørjum tíggu sum fluttu, er komin aftur.

Hvat so við hinum, ið ikki eru komin aftur?

- Tey skulu vit siggja sum møguligir tilflytarar. Ikki sum eitt tap, men sum eitt potentiali, ið hvønn dag

sum gongur veksur í virði ið og við at tey nema sær ein fôrleika meðan tey eru burtur. Tað gagnar teimum og føroyska samfelagnum, tá ið tey koma aftur. Nú eru sjei ár farin síðani tey fyrstu fóru og ganga trý ár afturat uttan at fleiri flyta heim aftur, ivist eg í, um tey yvir-hovur koma. Tað visir gongdin, sigur Hans Pauli Strøm.

- Tey koma ikki aftur fyrri ein og hvønn pris. Hesi fólkinu, ið eru farin eru ikki bert virðismikil, tí tey hava nomið sær ein fôrleika, men tí at tey seta krøv til føroyska arbeiðsmarknaðin og tí, at tey seta kritiskar fingrar á ymiskt, ið ikki er í lagi. Og at seta krøv ger, at nakað batnar. Øvugt mennist einki. Lonarlag og øll viðurskipti, ið hava við føroyska arbeiðsmarknaðin at gera, mugu vera í tráð við tað sum er galdandi uttanlands. Annars fáa vit ikki gagnnytt tilfeingið sum er hesi fólkinu. Henda humana kapitalin, sum vit eiga á bók í útlondum, skulu vit hava tey aftur mugu vit ikki skriva føroyska arbeiðsmarknaðin niður, men heldur siggja øll Norðurlond og grannalond annars sum okkara arbeiðsmarknað. Vit skulu verða ein partur av øðrum arbeiðsmarknaðum, tí er livshættisligt at innibýrgja okkum. At føroyingar eru alla staðni er ein dygd, ein iløga, ið verður realiserað, tá ið tey koma aftur, sigur Hans Pauli Strøm at enda.